

Fryshuset remissyttrande angående:

Remiss av SOU 2025:II Straffbarhetsåldern

Diarienummer: Ju2025/00206

Remissvar gällande förslag om sänkt straffbarhetsålder

Vi avstyrker med kraft förslaget att införa en sänktstraffbarhetsålder samt en differentierad straffbarhetsålder där barn från 14 års ålder ska kunna hållas straffrättsligt ansvariga för brott med ett straffvärde på minst fyra års fängelse. Förslaget innebär ett allvarligt avsteg från etablerade principer om barns rättigheter, saknar stöd i forskning och riskerar att få omfattande negativa konsekvenser – både för det enskilda barnet och för samhället i stort.

Att sänka straffåldern och placera barn i fängelse löser inga problem – det riskerar att skapa fler. Vi måste se barnen, förstå deras behov och ta ansvar för att erbjuda dem stöd som leder till en annan väg än kriminalitet. När barn begår allvarliga brott krävs handling – men handling som utgår ifrån barns behov. Åtgärder måste vila på forskning, barns rättigheter och kunskap om vad som fungerar, inte på tillfälliga åsikter, magkänsla eller symbolpolitik.

Kriminalvården är byggd för att hantera vuxna – inte barn. Då det även finns förslag på att barn inom en snar framtid ska sitta av sitt straff i fängelse så kommer det även innefatta detta förslag och därmed gälla 14 åringar. Varken lokaler, institutionell kultur eller personalens kompetens är anpassade efter barns utvecklingsmässiga behov. Att placera barn i en miljö skapad för vuxna kriminella, oavsett vilka resurser som tillförs, riskerar att förvärra problemen och orsaka ytterligare skada. Det är och förblir en vuxenmiljö – och därför olämplig för barn.

1. Saknar evidens – riskerar ökad brottslighet

Utredningen har inte kunnat visa att en sänkning av straffbarhetsåldern skulle minska brottsligheten. Forskning från bland annat Brottsförebyggande rådet (Brå) och internationella studier (Petrosino et al., 2010; Mulvey, 2011) visar att repressiva åtgärder riktade mot barn inte leder till minskad brottslighet – snarare ökar risken för återfall och fortsatt kriminalitet. Erfarenheter från Danmark, som tillfälligt sänkte straffbarhetsåldern, visar att detta snarare ökade ungas utanförskap och återfallsrisk.

Det är dessutom kontraproduktivt. Fängelse för barn har inte avsedd effekt. Barns hjärnor är särskilt känsliga för isolering och institutionsmiljöer. Att placera barn i fängelse eller på institution riskerar att skada dem för livet. Det finns stor risk att barn som är i en formativ och sårbar ålder utvecklar en kriminell identitet i stället för att få hjälp att bryta destruktiva mönster. Många av de barn som begår brott är själva offer – de har blivit utnyttjade, hotade eller manipulerade in i kriminalitet. Barn vi misslyckats att skydda.

Dessutom riskerar vi att åter igen inte trycka ner den grova kriminaliteten i ännu lägre åldrar liksom vi skulle kunna dra slutsatsen att avskaffandet av straffrabatt har haft som

resultat. Vi måste vara smartare än gängen, straff i lägre åldrar kommer inte avskräcka varken förövarna (som riskerar mycket värre repressalier av gängen) eller gängen från att fortsatt använda än yngre barn. Samhället bästa försvar är att vara ett bättre alternativ än gängen, göra gängen ointressanta genom att vara erbjuda ett bättre alternativ.

2. Strider mot barnkonventionen och internationella rekommendationer

Förslaget strider mot Sveriges internationella åtaganden enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som sedan 2020 är svensk lag. FN:s barnrättskommitté har uttryckt skarp kritik mot Sveriges överväganden i denna fråga. I Bris svar kan vi läsa att vid en utfrågning i Genève 2023 framhöll kommittéledamoten Clarence Nelson:

"You are targeting the children, and not the adults that are leading the children into these activities... I urge you. Before you take these drastic steps. I'm sure Sweden does not want to be known as a nation that is locking up its children."

Barnkonventionen kräver att barn som begår brott behandlas på ett sätt som stärker deras känsla av värdighet och värde, främjar återintegrering och tar hänsyn till deras ålder och utvecklingsnivå.

Att då ändå föreslå en sänkning av straffrättsåldern är inte förenligt med forskning, inte förenligt med barnkonventionen – och inte förenligt med sunt förnuft. Barn och fängelse är två ord som inte hör ihop. Sverige har en lång tradition av att respektera barns rättigheter. Förslaget innebär ett tydligt brott med denna tradition.

3. Bred kritik från expertmyndigheter och civilsamhället

Motståndet mot förslaget är omfattande. Av utredningens nio särskilda experter motsatte sig sju en sänkning – inklusive företrädare för Åklagarmyndigheten, Sveriges domstolar, Socialstyrelsen och Barnombudsmannen. Civilsamhällesorganisationer som Bris, Barnrättsbyrån, BUFFF, Rädda Barnen och Civil Rights Defenders avstyrker samstämmigt förslaget och så även Fryshuset. Kritiken är också tydlig från tex Tullverket, som betonar rättsosäkerheten, tillämpningssvårigheter och risken för negativa effekter.

4. Barn är inte vuxna – neurovetenskap och barns utveckling

Modern neurovetenskaplig forskning visar att hjärnan inte är färdigutvecklad förrän i ung vuxen ålder, särskilt de delar som styr impuls kontroll, konsekvenstänk och riskbedömning (Casey et al., 2008; Steinberg, 2009). Den rättsliga särbehandlingen av barn vilar på denna kunskap. Att frångå denna princip genom att sänka straffbarhetsåldern hotar rättssäkerheten och barns möjlighet till rehabilitering.

Barn är barn tills de är 18 år. Det är fastslaget i svensk lag. Vi kan inte samtidigt säga att ett barn inte är tillräckligt moget att rösta – men att det är moget att sitta i fängelse. Det är ett orimligt och rättsosäkert synsätt.

Vi har redan lagar som utgår från att barn är särskilt skyddsvärda – till exempel inom sexualbrottslagstiftningen där barns "samtycke" inte erkänns. Samma synsätt måste tillämpas här: barn som utnyttjas av vuxna kriminella måste ses som offer.

Att dessutom sätta barn i miljöer där deras frihet begränsas, ofta under lång tid, utan fungerande skolgång, innebär att vi bryter mot deras rätt till utbildning. Sverige har skolplikt – en av våra viktigaste demokratiska principer. Kriminalvården har inte i dag förutsättningar att tillgodose detta. Vad händer med ett barn som sitter frihetsberövat i 6–10 år utan utbildning? Vad blir deras framtid – för dem själva och för samhället?

5. En miljö som skadar mer än den skyddar

Institutioner och anstalter riskerar att förstärka snarare än bryta barnens kriminalitet. En kriminogen miljö där barn lär varandra brott och skapar nya allianser, nätverk. Där även gängen har ett stort inflyttande. Den miljö som ofta råder på dessa platser bygger på anpassning till institutionens logik – inte förberedelse för ett liv i samhället. Att samla barn som har begått brott i grupp förstärker risken att de antar en kriminell identitet. Detta är inte bara destruktivt för barnet – det är ett hot mot samhällets säkerhet på sikt då risken för återfall är hög när barn i sina formativa år internaliserar en kriminell identitet.

Forskning visar även att barns tidsuppfattning är annorlunda än vuxnas, vilket gör att tiden upplevs som längre ju yngre man är vilket gör att straffet för de yngre är strängare även om den faktiska tiden är den samma. Dessutom riskerar barn utan tillgång till sina föräldrar, syskon, vänner och prosociala sammanhang tar större skada än vuxna i fängelsemiljö. Den sociala separationen i sig är en riskfaktor för livslånga trauman.

6. Förslaget saknar helhetssyn – och långsiktighet

Förslaget att sänka straffbarhetsåldern är ett radikalt brott mot Sveriges långsiktiga, kunskapsbaserade syn på barns utveckling. FN:s barnrättskommitté påpekar att barns särskilda behov och utvecklingsnivå kräver ett rättssystem särskilt utformat för barn.

När barn begår allvarliga brott krävs tydliga åtgärder – men dessa måste handla om att skydda barn från att utnyttjas, att ingripa tidigare och att erbjuda stöd, trygghet och vägledning. Det är en allvarlig brist att utredningen inte analyserar vilka åtgärder som är effektiva i detta syfte. I vissa fall kan frihetsberövande vara nödvändigt, men då måste det ske med barnets utveckling och återanpassning i centrum.

Dessutom måste vi våga ställa frågan: Barn som begår brott är ofta en produkt av ett vuxensamhälle som misslyckats. Vem tar ansvar för att skyddet brustit? Får vuxna stå till svar när de sviker?

Och om vi nu börjar sänka åldern – var drar vi gränsen nästa gång? Gängen utnyttjar barn under 14 år redan nu. Hur ser logiken ut? Ska vi vara lika gränslösa som de gäng vi försöker stoppa?

Sammanfattande ställningstagande

Vi avstyrker förslaget om en sänkt och differentierad straffbarhetsålder. Förslaget saknar vetenskapligt stöd, riskerar att leda till ökad kriminalitet och även trycka ner grova brott ännu längre ner i åldrar, underminerar barns rättigheter och går emot Sveriges internationella åtaganden enligt barnkonventionen. Barn som begår brott behöver bemötas – men med stöd, rehabilitering och förebyggande åtgärder, inte med fängelsestraff och rättslig repression. Vi behöver i stället fokusera på hur vi skyddar våra barn från att bli manipulerade, hotade, lurade och utnyttjade av gängen och även syna och sätta krav på de strukturer som skapar och möjliggör att gängen når och kan rekrytera våra barn.

Sverige måste stå upp för barns rätt till utveckling, skydd och framtidstro – inte sända signalen att barn ska mötas med samma straffrättsliga logik som vuxna. Att ta barns brottslighet på allvar innebär att möta den med stöd av forskning, humanism, långsiktiga lösningar – inte symbolpolitik.

Vägar framåt:

Samhället har ett ansvar att både skydda sina medborgare från allvarlig brottslighet och ta hand om sina barn. Detta kräver kraftfulla, långsiktiga och verkningsfulla åtgärder som bygger på kunskap – inte rädsla eller symbolpolitik.

Vi föreslår därför följande:

- Satsa på kraftigt resurssatta familjehem, med särskilt utbildade familjer som kan erbjuda trygghet, närvaro, positiva sammanhang och vuxenstöd. Det behövs professionella, omsorgsfulla miljöer som kan bryta destruktiva mönster innan de sätter sig.
- Utöka tidiga och samordnade insatser genom elevhälsa, socialtjänst, skola och civilsamhälle. Kunskapen om vad som fungerar finns. Problemet är ofta att rätt insatser sätts in för sent – eller inte alls.
- Utveckla specialiserade rehabiliterande insatser för barn som redan begått allvarliga brott. Dessa barn behöver stöd, behandling och en långsiktig plan – inte repressiva åtgärder utan effekt.
- Se över häktningspraxis för barn. Ett av de största rättsproblemen idag är att barn sitter i häkte i långa perioder, ofta i total isolering. De fråntas rätten till utbildning, fysisk aktivitet och social stimulans – vilket är ett brott mot både svensk lag och internationella konventioner. Denna praktik måste omedelbart reformeras.

Om brottsoffer och rättvisa

Frågan om brottsoffer är central – men får inte användas som argument för ineffektiva och skadliga reformer.

Ja, brottsoffer har rätt till upprättelse. Men den rätten tillgodoses inte genom att vi sänker straffbarhetsåldern. Vi avskaffade vedergällningsprincipen – "öga för öga, tand för tand" – för mycket länge sedan. I en rättsstat är det inte brottsoffret som bestämmer domen. Det är just därför vi har ett objektivt och oberoende rättssystem. Att börja straffa barn hårdare för att visa kraft mot kriminalitet, är att förväxla ansvar med hämnd.

Den rättvisa som brottsoffer förtjänar kräver att samhället faktiskt bryter brottscykler så att inte nya brottsoffer tillkommer – och det gör vi inte genom att skapa fler kriminella vuxna genom att fängsla barn.

Avslutande ord

Att skydda samhället från grov brottslighet är en absolut prioritet. Men vi kan inte skydda samhället genom att offra dess barn. Att bemöta barn med fängelsestraff, repression och rättslig likställighet med vuxna är inte bara orimligt – det är farligt, ineffektivt och moraliskt tveksamt.

Om man, som vi, har besökt anstalter där barn sitter frihetsberövade, och med egna ögon sett 12-åringar bakom låsta dörrar, i miljöer byggda för vuxna, blir det smärtsamt tydligt hur fel det är. Det är en tragisk och djupt störande syn – barn i plaststolar, i kala samtalsrum, omgivna av betong och säkerhetssystem. Ingen lek, ingen frihet eller möjlighet att uppleva livet. Att barn i så unga år placeras i miljöer präglade av kontroll, straff och avstånd hör inte hemma i ett samhälle som kallar sig civiliserat eller utvecklat. Det är ett svek, inte bara mot barnen – utan mot våra egna värderingar.

Sverige måste välja en väg som kombinerar konsekvens med omtanke baserad på forskning men som framförallt tar hänsyn till att det är våra barn!